

Moc a zneužívání ve společenství elitních gymnazistů Škola Aria

ŠKOLA PLNÁ PARADOXŮ

Stanislav Synek

Škola Aria byla společenstvím usilujícím o rozvíjení myšlení nadaných gymnazistů a vysokoškoláků a o kultivaci jejich osobností v prostředí s „přímocharými“ mezilidskými vztahy. Příběhy některých jejích bývalých členů ale poukazují nejen na problematiku nakládání s autoritou a duchovní mocí ze strany zakladatele Pavla Ryjáčka, ale také na celkový manipulativní charakter společenství, který si aktivní členové nebyli a nejsou schopni připustit.

O společenství Školy Aria (ŠA) byly doposud publikovány pouze dva texty: v roce 2017 bakalářská práce M. Slačákové-Otterové¹ a v březnu letošního roku rozsáhlá reportáž v Deníku N,² která přináší otevřená svědectví o problematice podobě vztahů zakladatele ŠA Pavla Ryjáčka: část jeho (heterosexuálních) žáků s ním totiž v letech své čerstvé dospělosti opakovaně zažívala homosexuální styk, který vždy vycházel z Ryjáčkovy iniciativy. Zároveň byly ale tyto vztahy v dané chvíli formálně konsenzuální: velkou roli sehrála mladíkova důvěra k učiteli a snaha vyjít vstříc jeho očekávání. Někteří z těchto mladých mužů nicméně zpětně vyhodnocují Ryjáčkovu chování velmi kriticky: podle nich zneužil z pozice obdivované autority jejich důvěru, mládí a nezkušenost.

V následujícím příspěvku nechceme rozebírat Ryjáčkovy osobní vztahy či jejich sexuální rovinu, ale spíše analyzovat jejich kontext: pojmenovat mechanismy, které spoluvytvářely prostředí, v němž lidé dobrovolně potlačovali vlastní prožívání výměnou za pocit, že jsou blíže čemusi vyššímu a duchovnímu. Sexualita zde byla jen dílčím a viditelným projevem čehosi hlubšího, skrytějšího a hůře

uchopitelného, co lze z vnější perspektivy označit za manipulaci a zneužívání moci. Tato moc byla *duchovní*, neboť to, k čemu se v první řadě obracela a s čím nejvíce zacházela, byla *niterná lidská touha po lepším, pravdivějším a odpovědnějším životě*. Zrádnost duchovní manipulace spočívá nejen v tom, že nemusí mít zřetelné vnější projevy (jako zmíněné sexuální vztahy), ale především v tom, že je pro „manipulujícího“ i „manipulovaného“ principiálně *neviditelná*, neboť se neobejde bez oboustranného souhlasu a vzájemné důvěry.³ A právě kvůli tomu může proniknout do lidské osobnosti hlouběji a ovlivnit ji zásadněji než činy zjevného násilí.

Cílem příspěvku proto není jinými slovy opakovat, co již bylo publikováno ve zmíněných textech, ale spíše je doplnit o popis několika mechanismů, které byly ŠA vlastní. Bude vycházet z osobních zkušeností autora,⁴ z interních dokumentů ŠA a dalších nepublikovaných textů a svědectví, které má autor k dispozici. V první části představí hlavní rysy společenství a jeho strukturu, ve druhé naváže popisem zmíněných mechanismů.

Společenství

Škola Aria se prezentovala jako společenství, které není pro každého. Na svých webových stránkách uváděla, že jejím cílem je „spojovat neaktivnější osobnosti studentské generace, namočit je do mnohem tvrdší konkurence, než jakou znají ze svých škol, dopřát jim tvář v tvář setkávání s nejzajímavějšími lidmi této země a trápit je vším, co rozvíjí myšlení.“⁵ Z nevelké skupinky založené v Teplicích v roce 1992 se postupně vyvinulo sdružení čítající desítky aktivních členů rozčleněných do několika „generací“. V průběhu více než 20 let jím prošly řádově stovky gymnazistů a vysokoškoláků, kteří byli zvyklí „dělat něco nad standard běžného studenta“. V roce 2014 ŠA formálně zanikla, nicméně její jádro o zhruba 30–40 členech je aktivní dodnes.

Do společenství ŠA skutečně nemohl vstoupit kdokoli. Od konce 90. let hledala nové členy pomocí celorepublikového výběrového řízení, v němž chtěla oslovit mezi gymnaziálními studenty „osobnosti schopné v dobrém slova smyslu reprezentovat svoji generaci“.⁶ Nejúspěšnější z nich dostali pozvánku na tzv. konzilium Školy Aria, uzavřenou vícedenní akci, jejíž program sestával z přednášek na humanitně zaměřená témata, z besed s předními osobnostmi vědeckého, kulturního a politického života⁷ a z dalších intelektuálně laděných aktivit, jako byla např. improvizovaná recesistická divadelní představení.⁸ Kombinace významných osobností v řadách hostů, charismatických organizátorů a intelektuálně nabitého programu, jež svým podmanivým hlasem provázal tehdejší hlasatel ČRo 3 Vltava Pavel Ryjáček, vytvářela koncentrovanou a vtahující atmosféru: mnozí začínající vysokoškoláci nejen že zde poprvé viděli Tarkovského filmy, soustředěně vyslechli Beethovena či se osobně setkali s Václavem Havlem, ale potkali zde podobně založené vrstevníky, kteří chtěli dělat něco „navíc“, a přitom jim nevadilo spát dva týdny ve spacáku v tělocvičně. Najednou byli mezi svými – a zároveň blíž čemusi vyššímu, vážnějšímu a vznešenějšímu než ve škole či s kamarády. Sebeobraz Školy Aria tedy od počátku stavěl na *prožitku společenství a duchovní spřízněnosti* intelektuálně zaměřených mladých lidí, který spojovala s představou *výjimečnosti* či *elitnosti*, jež měla být zároveň *nelacinou a nepovrchní alterna-*

Poznámky

- Mariana Slačáková-Otterová, *Škola Aria jako případ implicitního náboženství*, bakalářská práce, HTF UK, Praha 2017. Ve veřejně dostupné verzi byla velká část podstatných informací i osobních výpovědí respondentů začerněna.
- Barbora Janáková, Adéla Karásková Skoupá, „Elitní spolek ovládl životy mladých Čechů, 'odpadlíci' trpí dlouhé roky traumaty z intimnosti a manipulací“, *Deník N*, roč. 4, č. 50, s. 8–15.
- Autor si je vědom, že výrazy „zneužívání“ či „manipulace“ jsou zde diskutabilní. Tím spíš pokládá diskusi na toto téma za velmi žádoucí.
- Autor začal na akce ŠA docházet v r. 2007, aktivním členem byl v letech 2009–2012 (sexuální vztahy v ŠA neměl).

- Citováno z původně veřejně dostupných stránek ŠA [online]. Jejich otisk je dostupný na URL: <https://web.archive.org/web/20130601033734/https://ario.info/>, [9.5.2022].
- Více viz: Škola Aria jako případ implicitního náboženství, s. 12–13.
- Dle webových stránek ŠA (viz výše pozn. 5) byli jejími hosty Vladimír Špidla, Olga Sommerová, Přemysl Sobotka, Josef Zielinec, Šimon Pánek, Martin Hlinský, Jacques Rupnik a mnoho dalších.
- Srov. *Škola Aria jako případ...* s. 15–19.
- V první etické zásadě stálo: „Veškerá činnost v rámci Školy Aria má být směřována k hledání dobra a pravdy, k odpovědnosti vůči řádu bytí, k odvaze, k rozvoji schopností.“ Srov. tamt., s. 32.
- Detailní popis struktury ŠA viz tamt., s. 10–25.

tivou vůči tomu, co je „běžné“. Chápalo sebe samo jako společenství nejzajímavějších osobností, které si zve ty nejinspirativnější hosty a zabývá se tím nejlepším z evropské kulturní tradice. Společenství, do něhož ne každý dostal pozvánku – a z pozvaných jen hrstka vytrvala.

V souladu s tím pak vůdčí osobnosti ŠA prohlašovaly, že jejich společenství poskytuje náročnější a podstatnější vzdělávání než školy „běžné“. Nešlo v ní o vzdělání odborné, ale o specificky pojatý osobností rozvoj.⁹ Ten se prý neobejde bez společenství, jež na své členy klade „vyšší nároky“, neboť na to, co je v životě správné, lze přijít jen s pomocí otevřené „reflexe“ upřímných přátel, kteří mají díky odstupu a nadhledu „přesnější“ a „pravdivější“ vidění věcí. Za normálních okolností jsme prý příliš podmíněni svými pudy, emocemi, společenskými konvencemi a dalšími faktory, které nás nutí žít podle neustále se opakujících vzorců. Pravou podstatou života je prý ale hledání radikálně nového a snaha se z oněch vzorců vymanit. Pokud tedy člověk opravdu touží po svobodě a duchovnosti, musí být ochotný vzdorovat biologickým, společenským a jiným předurčením. Ariáni tak byli připraveni na to – a pokládali to za svoji přednost –, že musejí leccos ve svém nitru popírat. Ochota a schopnost se v tomto smyslu přemáhat pro ně byla nutným předpokladem duchovního růstu, podmínkou, aby člověk vůbec měl šanci „někam se dostat“.

V osobních setkáních i ve společných diskusích si ariáni průběžně utvářeli sdílené představy toho, co v dobrém životě – a zejména ve vztazích –, „není žádoucí“, a co naopak „být má“, a snažili se v souladu s těmito představami žít. Věřili, že kritická zpětná vazba ostatních ariánů může být sice občas nepříjemná, nicméně že je právě proto upřímnější a spolehlivější než komentáře jiných lidí, a že jim právě proto pomáhá nacházet lepší životní cestu a držet se na ní.

Tento přístup v sobě ovšem implicitně obsahoval rozpor: členové se snažili naplnit sdílené nároky společenství, zároveň měl ale každý rozvíjet svou osobnost a rozhodovat se „za sebe“. Vyžadovala se tedy zároveň konformita i autenticita. Šlo to vyřešit jen jediným způsobem: učinit konformitu autentickou, tj. přisvojit si ariánský způsob vidění věcí do té míry, že se stal vaším vlastním. Společenství tímto způsobem – v jistém

smyslu mimochodem a nezáměrně – získalo nad svými členy moc, která nefungovala na explicitních nařízeních, ale na internalizované autoritě: stálo, že se průběžně a přiměřeně obecně řeklo, co „být má“ a co naopak „není žádoucí“, a každý si to už vztáhl sám na sebe. Přestože

pak byl ve svých rozhodnutích zjevně ovlivněn společnými úvahami, pokládal je za svá vlastní. Takový typ konformity lze označit za konformitu absolutní, kdy normám společenství není podřízeno jenom vnější jednání, ale celkové niterené smýšlení člověka. Vůdci společenství tím získali dokonalé alibi: výkon jejich moci nad druhými se přesunul do nitra následovníků, takže se pak vše navenek jevílo jako svobodné rozhodování samostatných individuí.

Struktura

Po formální stránce mělo společenství ŠA hierarchickou strukturu, která byla zakotvena v jeho stanovách: nejvyšším orgánem byl *Lektorský sbor*, navenek ji zastupoval *auktor*. Členové byli organizováni do menších skupinek, z nichž některé byly brány jako závazné, jiné jako spíše dobrovolné, které vznikaly z vlastní iniciativy členů.¹⁰

Vedle toho zde ovšem existovala struktura charismatická, která se s formální nemusela nutně překrývat. Zatímco formální struktura byla explicitní a spíše statická, struktura charismatická odrážela vnitřní vztahovou dynamiku společenství. Klíčovou veličinou této dynamiky byl určitý osobní prožitek členů, jenž se ve společenství lidí s podobným vnímáním stal sdílenou, téměř hmatatelnou realitou. Tímto základním prožitkem zde byl obdiv k Pavlu Ryjáčkovi jako k inspirativnímu člověku, který „vidí dál než ostatní“, a který díky tomu může druhým lidem otevírat „neprobádané končiny“ a vést je k tomu, co je v životě „pravé“ a skutečně svobodné.

Charismatická dynamika vytvářela rozdíl mezi centrem a periferií. Centrum se vyznačovalo radikálnější přístupem, větší intenzitou vztahů a většími náro-

ŠKOLA ARIA
v 6. generaci

Stanislav Synek - Standa

patří k účastnické generaci „Mysáčků“, která spoluvotila Školou Aria do léta 2011. Má právo se trvale počítat mezi ty členy Školy Aria, které Lektorský sbor uvolňuje rozhodně nerad, avšak s důvěrou je předává ze svého dohledu pod dohled vyšší.

V Adršpachu v noci ze 7. na 8. srpna 2011

ky, periferie měla blíže běžnému životu a nároky zde byly výrazně mírnější. V prostoru mezi nimi se pak nacházely různé typy mezistupňů, přičemž pohyb napříč touto strukturou směrem k centru v zásadě odpovídal ariánské představě „duchovního růstu“.

Charismatickým centrem společenství byl tedy Pavel Ryjáček, bezprostředně kolem něj pak lidé, kteří s ním dlouhodobě udržovali úzký osobní (a nezřídka zároveň sexuální) vztah. V těchto vztazích se šlo „až na dřev“, vzájemná důvěra a otevřenost v nich měla být maximální. V jaké vzdálenosti od centra se člověk nacházel, záviselo do značné míry na tom, jak Ryjáček dotyčného člověka oceňoval. Významnější roli zde hrály v zásadě dvě proměnné: jednak intenzita osobního vztahu k Ryjáčkovi, jednak to, v jaké míře byl daný člen odhodlaný žít podle ariánských nároků: kolik odhodlání, času a energie věnoval vztahům a aktivitám, které byly v danou chvíli ve společenství upřednostňované.

Iluze normality

Důležitou funkci takového uspořádání vystihuje Hannah Arendtová, když přirovnává strukturu totalitární vlády k cibuli: zevnitř, ze samého středu, vládne vůdce, který je obklopen několika na sebe navazujícími vrstvami. Každá vrstva tvoří v jednom směru fasádu a v druhém centrum, to jest „pro jednu vrstvu hraje roli normálního vnějšího světa a pro druhou představuje radikální extremismus.“ Hlavní předností této struktury je, že „poskytuje každé ze svých vrstev zdání normálního světa“. Členové hluboko uvnitř této struktury si nemusí nikdy uvědomit, „jaká propast dělí jejich svět od světa, který je obklopuje ve skutečnosti. Cibulovitá struktura působí, že sys-

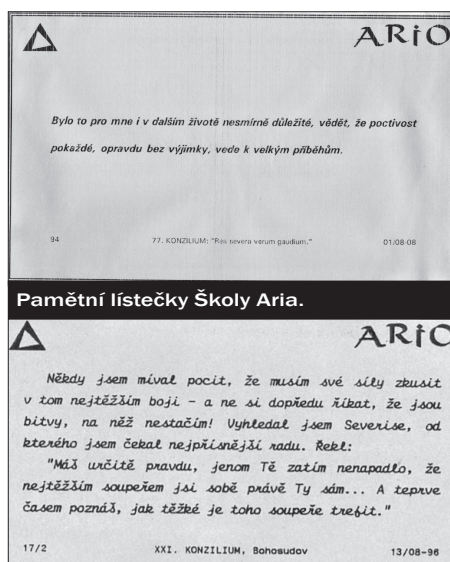
tém je organizačně zajištěn proti náporu faktivity reálného světa.¹¹

Něco podobného bylo možné pozorovat i v ŠA. Díky napětí mezi centrem a periferií zde mohly vedle sebe existovat na jedné straně „nestandardní“ vztahy vůdce ŠA k mladíkům či polyamorické „experimenty“, k nimž někdy docházelo,¹² a na straně druhé zcela „konvenční“ vztahy těch, kdo měli rádi společné diskuse a víkendové akce, nenechali se ale společenstvím tolik ovlivňovat ve svém osobním a intimním životě. Přechodová pásma mezi centrem a periferií vyvolávala přesvědčení, že ŠA je „normální“ otevřené a liberální prostředí mnoha cest, aniž by se tím jakkoli zpochybnila jednoznačně dominantní pozice centra.

Iluze racionality

Přítomnost více pohledů na interních debatách měla podobný a neméně významný efekt: utvrzovala členy ŠA v přesvědčení, že základem ariánského konsenzu (ať už šlo o cokoli) není nekritické přijímání názorů autority, ale upřímná otevřená diskuse a racionální argumentace. Dobrým příkladem tu jsou opět Ryjáčkovy sexuálně-pedagogické vztahy. V této věci totiž uvnitř ŠA nepanovala stoprocentní shoda: někdo je hájil, někdo byl neutrální, někdo měl dílčí pochyby, někdo se příležitostně vyjádřil ostře a kriticky. Díky tomu měli všichni za to, že interní pohled je ve výsledku nestranný a důvěryhodný: že i Ryjáčkovi se zde dostává „nemilosrdné“ osobní reflexe a že společenství zastává funkci jakési supervize. Ve skutečnosti byli ale v takové diskusi bráni vážně pouze ti, kdo nezpochybněovali Ryjáčkovu autoritu: kdo spolu s ostatními věřili, že své žáky vede k čemusi vyššímu a že se mladíci rozhodují pro sexuální vztah s ním zcela dobrovolně.¹³ A tím interní kritika – navzdory snaze zamezit negativním jevům uvnitř společenství – ve svém důsledku Ryjáčkovu počínání legitimizovala.

Díky (iluzivní) názorové pluralitě považovali ariáni interní konsenzus, stojící ve skutečnosti na *autoritě* a *charismatu*, za konsenzus plně *racionální*. V důsledku toho mu ani nebyli schopni jako jednotlivci efektivně odporovat: bez opory v argumentech pro ně vlastní pocity byly nedůvěryhodné a ariánská argumentace se jim zdála neprůstředná. Tato hluboká a společenstvím systematicky prohlubovaná nedůvěra v sebe sama, ve vlast-

ní prožitky a úsudek se pak mohla ještě dlouhá léta po odchodu z ŠA negativně propisovat do osobního života. Svým způsobem tu proti člověku nestála jen Škola Aria, ale skrze ni také velikáni jako Platón či Seneka, jejichž díla Ryjáček ariánům svébytným způsobem zprostředkovával: v rukou sugestivního vypravěče usilujícího o duchovní moc v uzavřeném společenství se bohužel i takoví autoři mohou stát spoluviníky – třeba jen tím, že nadřazují rozum nad emoce či společnou rozmluvu nad vnitřní intuici.

Interní diskurz

Během desítek hodin společných diskusí si členové také přirozeně osvojovali specifický způsob vyjadřování. Šlo v zásadě o běžné slovní obraty užívané v typicky ariánských kontextech.¹⁴ Osvojit si interní diskurz znamenalo začít vidět některé věci jinak. Autor tohoto textu byl např. jako ariánský nováček velmi pobouřen, když se dozvěděl o sexuálním rozmě-

ru Ryjáčkových pedagogických vztahů. Stačilo ale pár osobních rozhovorů se staršími ariány a během dvou týdnů se mu všechno jevilo jako v zásadě obdivuhodná podoba „blízkých vztahů“, ve kterých se „kladou vyšší nároky“ a otevírají „neprobádané končiny“.

Interní diskurz Ryjáčkovi pomáhal udržovat dlouhodobé sexuální vztahy s heterosexuálními mladíky. Stačilo, aby začali vnímat vlastní zkušenost skrze jeho perspektivu a uvěřili, že „ve vztahu s Pavlem“ se hraje podle „jiných pravidel“, že v něm jde hlavně o duchovní rovinu, zatímco rovina „tělesná“ je nepodstatná. Mladík se pak nerozhodoval pro něco, co šlo proti jeho biologickému založení, ale pro cestu za čímsi vyšším. A Ryjáčkovi věřil, že sexualita je součástí této cesty. *Implicitně* tím prokazoval, že v něm převažuje „vyšší motivace“ nad „biologickou determinací“. Proto také kategoricky odmítal, že je jakkoli zneužíván či manipulován. Přistoupit v takové situaci na výklad, který v Ryjáčkově chování viděl zneužívání a manipulaci, bylo skoro nemožné: nejen že by si mladík musel přiznat, že dal souhlas k vlastnímu zneužívání, ale navíc hrozilo, že s odmítnutím Ryjáčkova narativu se rozplyne i to, kvůli čemuž žák překonával tolik obtíží: kouzlo oněch vyšších duchovních sfér, k nimž se skrze vztah k obdivovanému charismatickému učiteli toužil přiblížit. Proto se raději spokojil s tím, že řeči o zneužívání jsou jen výmluvou těch, kdo „to nezvládli“.

Velmi pravděpodobně však musel své vztahy takto vnímat i sám Ryjáček: i on byl zřejmě svou vlastní rétorikou pohlcen natolik, že věřil, že není manipulátorem a že mu nejde primárně o sexuální uspokojení, ale o cosi vyššího a duchovního. Udržet tento narativ pro něj bylo důležité jak směrem ke společenství (aby neztratil vůdčí pozici), tak zejména k sobě samému: i jemu by pak totiž kouzlo vyšších sfér zmizelo. Proto důsledně a tvrdošijně odmítal všechny, kdo se mu snažili (původně v dobré víře) ukázat, že taková podoba sexuálně-pedagogických vztahů je nezdravá a patologická. Zpochybnění ariánského narativu by bylo zásadním zpochybněním jeho osobnosti. Dá se říci, že společenství ŠA mělo tento narativ – a s ním srostlou osobnost Pavla Ryjáčka – chránit před vnějším světem.

Interní diskurz tedy umožňoval specifickou otevřenost, která zároveň něco

Poznámky (pokračování)

- 11 H. Arendtová, *Krise kultury*, Mladá fronta, Praha 1994, s. 14 (esej „Co je autorita?“). Zvýraznil autor.
- 12 Šlo o tzv. vztahové „víceúhelníky“, které příležitostně mezi některými členy či partnerskými páry vznikaly. Srov. *Škola Aria jako případ...* s. 54 a 65–66.
- 13 Ti, kdo Ryjáčkovy vztahy či způsob fungování ŠA zpochybněovali důsledněji, ze společenství odešli. Byli pak označováni za „odpadlíky“ a „renegáty“.
- 14 Jak je snad zřejmé, v tomto textu některé typické ariánské výrazy označujeme uvozovkami.
- 15 Srov. tamt., s. 19. V pořadí „textappealů“ pokračují ariáni dodnes.
- 16 Někteří členové své texty příležitostně publikovali, týkalo se to ale většinou jejich odborného zaměření, nikoli myšlenkové práce v ŠA. Škola Aria nebyla v těchto textech zmíněna. Srov. tamt., s. 26.
- 17 Srov. tamt. s. 45, 77–79 (obrazová příloha).
- 18 Jde např. o projekt „Mládež České filharmonie“. Zvací dopis byl (zřejmě nedopatřením) zveřejněn v září 2019 na facebooku [9.5.2022]: <https://www.facebook.com/academykromeriz/photos/a.160097601306015/423352074980565/>.

zakrývala: u polyamorických vztahů se nemluvalo o „promiskuitě“ či „nevěře“, ale o „posouvání hranic přátelství“, v Ryjáčkových vztazích šlo o „cestu za horizont“ atd. Ariáni si tento způsob vyjadřování a myšlení přisvojili postupně a dobrovolně, neboť jim umožňoval formulovat něco, co sami jinak říci neuměli a co pro ně bylo v danou životní chvíli důležité. Umocňoval se tím jejich prožitek duchovní komunity: svůj niterný život popisovali podobnými slovy, což vyvolávalo silný pocit duchovního sdílení a blízkosti, snadnějšího a hlubšího porozumění ve společném světě výjimečných přátel. Posilovalo to důvěru, že právě zde se jim žije lépe a duchovněji a že za to vděčí Pavlu Ryjáčkovi. A dokud tato důvěra trvala, byly všechny případné negativní projevy vnímány jako nepodstatné: kdo se rozhodl pro náročný život ve společenství, přijal i to, že se vyšším nárokům musí něco obětovat, že to může být „dočasně nepříjemné“. Vnitřní pochybnosti či psychické problémy – obvyklé signály toho, že něco není v pořádku – se při takovém nastavení staly jen překážkou k překonání, která patří k věci.

Uzavřenost

Základním problémem Školy Aria se postupně stala její uzavřenost, která se projevovala dokonce i v tom, v čem chtěla rozvíjet především: v psaní textů a rozvoji myšlení.

Za více než 20 let existence ariáni nedospěli k žádné jasné formulaci své filosofické nauky. Přitom takřka každý pořad něco psali: esej na konzilium, „souhrn“ na *Scholu*, dopis pro *Modrou buňku* atd. Texty vznikaly také na společných textových dílnách (tzv. *textappealech*),¹⁵ na nichž se nejprve v menších skupinkách a následně kolektivně sepisovaly a redakčně upravovaly různé úvahy, dopisy, dialogy, eseje apod. Výsledky tohoto obrovského úsilí ale nebyly navenek nikde vidět.¹⁶

Z hlediska formulace ariánské nauky byly nejvýznamnější nepochybně vlastní Ryjáčkovy texty.¹⁷ Ty ovšem neměli běžně k dispozici ani samotní ariáni: Ryjáček je většinou pouze předčítal na společných setkáních a dával je z ruky jen výjimečně. Tím si udržovaly nádech exkluzivity, hloubky a jisté posvátnosti: něčeho, co se jinde nevidí.

Duchovní svět ŠA byl zkrátka neustále *in statu nascendi*: nebyl nikdy jasně formulován, neurčitě se vznášel v in-

tersubjektivním prostoru ariánských vztahů a jen na chvíli se zhmotňoval při společných diskusích. Šlo jej poznat jen tak, že jste se stali členem společenství. Byl to další rys, který přispíval k jeho nečitelnosti a uzavřenosti: nikdo z vnějšku nemohl posoudit, jak se v ŠA přemýšlí, co se v ní vyučuje a k čemu své členy vede.

Tato netransparentnost se stala o to větším problémem po formálním zrušení ŠA v r. 2014: spolu s jejími webovými stránkami zmizely i dříve dostupné informace o tom, kdo ji vede a čemu se věnuje. Někteří její členové se přitom nadále snaží z nitra veřejných institucí, v nichž jsou zaměstnáni, oslovovat mladou generaci přes „koncentrovaná a náročná setkání“ pro středoškoláky a vysokoškoláky, na nichž „výběrová účast jen podle nálady není žádoucí“.¹⁸

Shrnutí

Škola Aria nenabízela svým členům jen možnosti duchovního či myšlenkového růstu a osobnostního rozvoje, ale zároveň pro ně představovala nemalé, těžko rozpoznatelné a snadno podcenitelné nebezpečí. Působila důvěryhodně: v jejím čele stály osobnosti spojené s uznávanými veřejnými institucemi, na jejichž akcích vystupovali významní a celospolečensky uznávaní hosté, její svět byl budovaný v kulisách západních duchovních hodnot. Snažila se rozvíjet jeden ze základních principů naší kultury: snahu hledat pravdu pomocí racionální argumentace a dialogu.

Ve skutečnosti ale byla prostředím velmi netransparentním. Její aktivity směřovaly mimo veřejné instituční rámce a ve svém důsledku odporovaly i onomu základnímu principu hledání pravdy: uzavřela se do vlastního diskurzu a přestala otevřeně komunikovat s vnějším světem. Paradoxně tak podlehla nebezpečí, před nímž chtěla sama zachraňovat: nebyla schopná vyslechnout vnější reflexi, vzít kritiku vážně a něco u sebe změnit. Jako celek upadla do toho, před čím varovala: do „pasti vlastního prožívání“. Její důraz na principiální nedostatečnost lidské individuality, která musí být kompenzována osobní reflexí ve společenství přátel s „vyššími nároky“, byl fakticky vyjádřením hluboké nedůvěry ve vlastní síly člověka: v jeho pocity, intuici, svobodu, v individuální schopnost nahlížet pravdu a samostatně se duchovně rozvíjet.

Svým způsobem byla plná paradoxů. Považovala se za elitní společenství těch nejlepších, a přitom v ní zůstávali většinou jen lidé, kteří toužili po vedení. Prohlašovala, že rozvíjí svobodu a lidskou osobnost, a zároveň byla prostředím, které považovalo za nutné dohlížet na osobní život členů. Snažila se tříbit myšlení a esejistické dovednosti důkladněji než „běžné“ školy, ačkoli navenek žádnou (natož pak nadprůměrně kvalitní) tvorbu nevykazovala. Tvrdila, že rozvíjí duchovní rozměr života, jehož základním rysem je hledání něčeho nového a nepodmíněného, a přitom svým hyperkritickým přístupem systematicky podrývala spontaneitu a originalitu svých členů. Tvrdila, že rozvíjí samostatné myšlení, a přitom podporovala nedůvěru ve vlastní úsudek. Mluvila o nutnosti důsledného myšlení a přesné pojmové práce, a přitom byl její diskurz plný vágních tezí a neurčitých metafor. Prohlašovala, že vztahy mezi členy ŠA jsou skutečně osobní a blízké, ve skutečnosti to ale byly vztahy vyprázdňené a založené na distanci, neboť jejich pravým subjektem nebyl člověk ve své jedinečnosti a individualitě („Tvář“, jak by řekl E. Lévinas), ale ariánská představa toho, jaký člověk „být má“. V okamžiku, kdy někdo tuto šablonu odmítl, tedy zejména ve chvíli, kdy zpochybnil autoritu Pavla Ryjáčka a jeho vidění věcí, vzaly tyto „pravé“ a „přímočaré“ vztahy šmahem za své. Jinak řečeno: láska k druhému byla ve Škole Aria podmíněna obdivem a projevovanou úctou k osobnosti Pavla Ryjáčka a k uzavřenému mikrosvětlu, který kolem sebe vybudoval.

A School full of Paradoxes

The article describes a non-religious community Škola Aria (School of Ario) and its internal mechanisms that contributed to practices that border on abuse of authority and spiritual manipulation which resulted in sexual relationships between the leader of the group and his followers. The article focuses on the overall context of these relationships: it depicts various phenomena connected with the use of language and societal dynamics that contributed to a rather manipulative and authoritative character of the community when considered from the outside that was perceived as fully rational and discussion-based from within.

Mgr. Stanislav Synek, Ph.D., je absolventem studia humanitní vzdělanosti na Fakultě humanitních studií UK, navazujícího studia filosofie na Filozofické fakultě UK a doktorského programu obecné antropologie na FHS UK, kde v současnosti vyučuje antickou filosofii a etiku.